

Recenzja rozprawy doktorskiej
p. mgr inż. Stefana Traczyka pt.: Uwarunkowania użytkowania w lasach prywatnych na
przykładzie powiatu radomskiego”

1. Wstęp

Rozprawa doktorska p. mgr inż. Stefana Traczyka jest standardowym, co do układu, treści i zakresu opracowaniem naukowym, spełniającym stawiane rozprawom doktorskim warunki.

Przedmiotem rozprawy jest dyskusja wyników badań odnoszących się do obiektu badawczego oraz badań ankietowych identyfikujących czynniki warunkujące użytkowanie lasów prywatnych.

Jest to zagadnienie o rosnącej wadze dla współczesnego leśnictwa, podawanego istotnej presji przez zachodzące zmiany zarówno wywoływane przez społeczeństwo, jak i środowisko, a dotychczasowe w tym zakresie badania naukowe w naszym kraju, zarówno w praktycznej, jak i w warstwie teoretycznych podstaw, są nader pobieżne. Uważa się, że spowodowano tym samym dalece sięgające niezrozumienie i niedocenianie ważności lasów prywatnych w przepisach wykonawczych do zasad prowadzenia gospodarki leśnej w naszym kraju.

Autorski materiał badawczy został zebrany w lasach prywatnych, na terenie powiatu radomskiego. Cały program badań i jego rezultaty zostały opisane na 164 stronach maszynopisu, wraz z wykorzystanymi wynikami z raportów, stron internetowych, prawa stanowionego, programach rozwojowych różnych instytucji i danych statystycznych w różnych źródłach oraz wynikami prac innych Autorów.

2. Uwagi odnoszące się do: Rozdziału zatytułowanego: Przegląd literatury

Recenzent uważa, że punktem wyjścia do podjęcia tego ważnego tematu badawczego, powinien być sięgający istotny brak informacji o rzeczywistej powierzchni lasów prywatnych w Polsce. Podawane przez Autora dane na koniec 2016 roku, różnią się o ponad 105 tys. ha., od danych GUS, a różnice w danych statystycznych GUS, między 1995 rokiem a 2015, wynoszą ponad 280 tys. ha. Otrzymujemy, zatem jednoczesny brak danych o rzeczywistym powiększaniu powierzchni lasów prywatnych, (który ma miejsce) oraz przyczynach tych zmian, – bowiem publikowane dane o przeznaczaniu gruntów rolnych na uprawy leśne, tego w pełni nie dowodzą. Ten brak rzeczywistych danych o powierzchni leśnej naszego kraju, ma bardzo długą historię, która z różnych powodów, do tej pory nie została wyjaśniona. Autor zwraca uwagę, że przekazywane dane nie są zgodne ze stanem faktycznym, a właściwa inwentaryzacja powierzchni lasów niepaństwowych może przekroczyć ponad 2 miliony ha.

Stawiana teza przez Autora, że w kolejnych latach będzie następował dalszy i systematyczny wzrost powierzchni lasów prywatnych, należy przyjąć, jako bardzo prawdopodobny, ale wymagający dowodów naukowo potwierdzonych.

Recenzent zwraca uwagę, że nawet częste odniesienia do roli lasów naszego kraju w łagodzeniu zmian klimatycznych powodowanych przez wzrost emisji gazów cieplarnianych i oczekiwania z tym związane, przyjmują istotnie inny wymiar.

Pełny opis zasobów leśnych, struktury własnościowej lasów w Polsce, dokładna analiza własności lasów prywatnych, rys historyczny nadzoru i zarządzania lasami, łącznie z stosowanymi rozwiązaniami prowadzenia gospodarki w lasach prywatnych – są oparte na odpowiednio zebranych, segregowanym i ocenionym materiale.

Szczegółowy opis struktury powierzchniowej, gatunkowej i wiekowej lasów prywatnych jest prawidłowy i pełny.

W zamieszczonym przeglądzie literatury przedmiotu, Autor odnosi się zarówno do historycznego, jak i obecnego zarysu badań nad lasami oraz wielkością pozyskania drewna, produktów nieдрzewnych, turystycznego zagospodarowania i urządzania lasów prywatnych i stanu sanitarnego. Podkreśla przy tym bardzo skomplikowany system prawny odnoszący się do regulacji ustawowych, pociągający za sobą kolejne komplikacje w użytkowaniu lasu. Wszystkie zamieszczone przez Autora informacje i stwierdzenia odnoszące się do wyżej wymienionych opisów są prawidłowe.

W części odnoszącej się do uprawnień i obowiązków właścicieli lasów prywatnych, Autor zamieszcza *in extenso* zapisy obowiązków właścicieli lasów prywatnych, mających bezpośredni wpływ na użytkowanie lasu. Ta część opisów nie jest analizowana przez Autora, a tym samym, zostaje pominięty ważny fragment bezpośrednich przyczyn, które powodują taką a nie inną ścieżkę wyboru prowadzenia leśnictwa przez prywatnych właścicieli. Pominięto w ten sposób również możliwość częściowego zbudowania podstaw i kierunków warunkujących dalszy rozwój lasów prywatnych.

Ważną częścią tego rozdziału jest analiza struktury zrzeszenia właścicieli lasów prywatnych, leśnych wspólnot gruntowych i stowarzyszenia właścicieli lasów prywatnych. Część z tych struktur ma długą historię. Przykładowo - Zrzeszenie Właścicieli Lasów Prywatnych opracowało interesujące rozwiązania prowadzenia gospodarki leśnej, a powstałe znacznie później Stowarzyszenie Lasów Prywatnych, posiada bardzo luźną strukturę wewnętrznych powiązań, a ich działania leśne na każdym poziomie, są marginalnie koordynowane zarówno przez państwo, jak i przez członków Stowarzyszenia.

W bardzo krótkim podsumowaniu tej części podrozdziału, Doktorant nie wykorzystuje w pełni swojej wiedzy i analiz zamieszczonych w opublikowanych wcześniej własnych artykułach, w których udowadnia konieczność podjęcia określonych rozwiązań i proponuje uruchomienie właściwie udokumentowanych działań, które odnoszą się do ważnych, zidentyfikowanych przez Autora, problemów leśnictwa prywatnego.

Podkreślenie w niniejszej pracy (po raz kolejny), że leśna własność prywatna w Europie (z wyłączeniem lasów Federacji Rosyjskiej) stanowi blisko połowę ogólnej powierzchni leśnej, jest odważnym i prawidłowym podkreśleniem, (cytując): „... w Europie właściciele lasów prywatnych odgrywają kluczową rolę w prowadzeniu racjonalnej i zrównoważonej gospodarki leśnej...”. Przedstawiona analiza struktury własnościowej lasów w Europie oraz przykłady organizacji łączących właścicieli lasów w krajach europejskich, jest oparta na odpowiednio opracowanym przeglądzie literaturowym. Autor nie wykorzystał jednak w pełni danych w publikacjach odnoszących się do organizacji łączących właścicieli lasów w wybranych krajach Europy, które umożliwiają dokonanie porównań z obecnym stanem lasów i leśnictwa prywatnego w naszym kraju. Warto byłoby wykorzystać w dalszych rozważaniach niniejszej pracy, ocenę możliwości adaptacyjnej ich zakresu działań, cele statutowe i realizacje podejmowanych zadań przez te kraje, jako pewnego standardu postępowania.

3. Uwagi odnoszące się do: Rozdziału zatytułowanego: Cel i zakres pracy

Mgr inż. Stefan Traczyk stawia za główny cel pracy, ...możliwość sformułowania wniosków i odpowiedzi na istotne (zdaniem Autora) zagadnienia dotyczące uwarunkowań użytkowania w lasach prywatnych". Zakłada, że, ...określenie przyczyn specyficznych uwarunkowań użytkowania w lasach prywatnych" pozwolą na osiągnięcie sformułowanych w czterech punktach postawionych celów: rodzaj i udział pozyskiwanych surowców drzewnych, procesów technologicznych i sprzętu używanego przy pozyskaniu drewna, trendy zmian powierzchni lasów prywatnych i możliwości intensyfikacji pozyskania drewna oraz określenie potencjalnych możliwości tworzenia stowarzyszeń właścicieli lasów prywatnych.

Powyższy cel pracy, jest przedstawiony w zawiły sposób, z trudem pozwalający na znalezienie wartości naukowej pracy oraz rzeczywistych możliwości uzyskania oczekiwanej wiedzy, która opiera się, (jako „podstawowy filar pracy” (stwierdzenie Autora) na wynikach ankiet zebranych wśród właścicieli i współwłaścicieli lasów na terenie powiatu radomskiego.

Jednocześnie, recenzent nie ma zastrzeżeń merytorycznych odnoszących się do wyboru i zakresu pracy przedstawionego w niniejszym rozdziale.

4. Uwagi odnoszące się do: Rozdziału zatytułowanego: Hipotezy badawcze

Doktorant stawia dwie hipotezy, które odnoszą się do rodzaju pozyskiwanego surowca drzewnego oraz odległości lasu od aglomeracji miejskiej i wielkości powierzchni lesnej. O ile hipoteza pierwsza, przez wprowadzenie określenia „rodzaju pozyskiwanego surowca drzewnego” niesie w swojej wymowie nieprecyzyjne określenie, o tyle hipoteza druga, jest odważnym i oryginalnym założeniem, które można postawić, jedynie w przypadku posiadania dużej praktycznej wiedzy lesnej oraz wieloletnich kontaktów ze środowiskiem właścicieli lasów prywatnych.

Cechuje to Doktoranta.

5. Uwagi odnoszące się do: Rozdziału zatytułowanego „Metodyka badań”.

W rozdziale tym, Autor wyróżnia podrozdziały zatytułowane: metody badawcze, badania pilotażowe oraz zasadnicze.

W części metodycznej, Doktorant udowadnia wcześniej zaznaczoną zasadność wyboru obiektu badań z właściwą argumentacją jego zasadności, odnosząc się zarówno do powierzchni lasów prywatnych na terenie powiatu radomskiego, jak i powierzchni rolnych. Dodatkowo, traktując położenie tych obu powierzchni w stosunku do dużego miasta (Radomia), jako ważnego elementu w tworzeniu łańcucha zależności pomiędzy społecznością dużej aglomeracji, a obecnością lasu.

Prowadzone badania ankietowe zostały poparte wcześniejszymi badaniami pilotażowymi oraz analizą zebranych danych statystycznych o lasach prywatnych w Polsce i wybranych krajach europejskich. Dane zostały zebrane zarówno z wydawnictw GUS, jak i PGLP LP, Agencji Rolnej Skarbu Państwa oraz powiatowych i z gminnych wydziałów geodezyjnych. Doktorant oparł badania ankietowe na próbie złożonej z 379 osób, którym zadano pytania w systemie ankiet otwartych i zamkniętych.

Uzyskane wyniki Autor poddał dalszym badaniom statystycznym, z prawidłowym doбором testów rozkładów zmiennych ilościowych, zmiennych nominalnych i porządkowych i testów istotności.

W podrozdziale „Metody badawcze” Autor powtarza opisy znajdujące się w podrozdziale „Metodyka badań”.

Podrozdział badania pilotażowe i zasadnicze zawierają szczegółowy opis 28 pytań ankietowych.

Powyższe opisy nie zawierają precyzyjnego sformułowania odnoszących się do:

1. Czy w budowie pytań ankietowych brały udział inne osoby poza Autorem?.

2. Recenzent zwraca uwagę na konieczność ścisłej współpracy konsultacyjnej w formułowaniu pytań ankietowych z socjologami, jak również wybór odpowiednich metod statystycznych, które powinny być konsultowane z statystykami. W obu przypadkach, nie ma na to odpowiedzi w tekście. Właściwym postępowaniem Autora był wybór miejsca w celu przeprowadzenie badań pilotażowych, podczas których wstępnie testowano zarówno przyjęte później wskaźniki ankietowe i stosowanie narzędzi badawczych, odpowiadających założeniom metodycznym.

6. Uwagi odnoszące się do: Rozdziału zatytułowanego: Wyniki badań

Autor określił następujący program badań:

- Szczegółowy opis lasów prywatnych na terenie powiatu radomskiego,
- Wyróżnienie podziału lasów prywatnych w 13 gminach powiatu radomskiego, z opisami ilości mieszkańców, powierzchni leśnej, obrębów ewidencyjnych, najmniejszych, największych i średnich powierzchni działek leśnych oraz liczby właścicieli i współwłaścicieli,
- Opisu organizacji skupiającej właścicieli prywatnych gruntów leśnych, tworzących Regionalne Stowarzyszenie Właścicieli Lasów Prywatnych,
- Przeprowadzenie badań ankietowych,

Cały powyżej nakreślony program badań został zrealizowany w całości. Jest to program badań, z zadawalająco prawidłową realizacją.

Końcowa analiza oraz podsumowanie wyników badań, opiera się na następujących stwierdzeniach:

1. Najliczniejszą grupą właścicieli lasów prywatnych, w 80% będących mieszkańcami wsi, są osoby w wieku 36-65 lat (blisko 73%) z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz średnim (około 70%). Wśród właścicieli lasów, rolnicy stanowią około 31%, a ponad 22% - osoby z wyższym wykształceniem.
2. Ponad 75% właścicieli lasów użytkuje również grunty rolne. Zdecydowana większość własności leśnej nie przekracza 2 ha powierzchni leśnej, z pojedynczymi przypadkami własności ponad 7 ha lasu.
3. Zdecydowana większość właścicieli lasów (ponad 70%) nie posiada podstawowej wiedzy z zakresu gospodarki leśnej.
4. Średnioroczne pozyskanie drewna z 1 ha lasu wynosi 1.76m^3 , przy czym – stwierdzono zależność pomiędzy stopniem wykształcenia a wielkością pozyskania drewna. Właściciele z wykształceniem średnim i wyższym, pozyskują średnio pięciokrotnie mniej drewna od grupy właścicieli z niższym wykształceniem.
5. Większość drewna jest pozyskiwana z wyciętych pojedynczych drzew, a przeważającym kierunkiem wykorzystania są potrzeby własne (blisko 98%).
6. Zwraca uwagę, że głównym kryterium wyboru drzew do ścięcia jest stan zdrowotny i sanitarny drzewostanu, a w dalszej kolejności – wskazania leśniczego i potrzeby własne.
7. Najczęściej używanym narzędziem do ścinki jest pilarka (w 71%), a środkiem transportu drewna – ciągnik rolniczy.
8. Właściciele lasów w większości (63%) wyrażają zgodę na wykorzystanie ich terenów leśnych do celów turystycznych i rekreacyjnych.
9. Jedynie pojedyncze osoby należą do Regionalnego Stowarzyszenia Właścicieli Lasów Prywatnych w Radomiu, z podkreśleniem blisko zerowego ich zainteresowania jakimikolwiek

organizacjami. Większość ankietowanych osób nie jest również zainteresowana powiększeniem własności leśnej.

Powyższe, udowodnione statystycznie stwierdzenia, mają wartość naukową. Autor przedstawia, po raz pierwszy na tak obszernym materiale badawczym, rzeczywiste wielkości pozyskiwanego drewna, rzeczywistą powierzchnię lasu, identyfikację właścicieli i współwłaścicieli oraz rzeczywisty brak prowadzenia gospodarki leśnej. Powyższe osiągnięcia zawierają istotne dla praktyki leśnej stwierdzenia.

7. Uwagi odnoszące się do: Rozdziału zatytułowanego: Dyskusja

Autor poświęca zbyt dużo miejsca na rozważania poboczne, miejscami tracąc z pola widzenia główny rdzeń swoich badań i osiągnięć. Pewne stwierdzenia (dotyczące między innymi), porównań powierzchni lasów prywatnych w krajach UE i wynikających z tego porównania konsekwencji w prowadzeniu leśnictwa są spłycone i mogą być pominięte w niniejszej rozprawie doktorskiej.

Rozważania Autora, dotyczące obecnych przepisów prawnych odnoszących się do prywatnych gospodarstw, z podkreśleniem własności leśnej, są poprawne, ale zbyt mało jest obserwacji i wyników, aby uznać je za wystarczającą i dokumentującą ilustrację wszystkich stwierdzeń.

8. Uwagi do rozdziału zatytułowanego: Wnioski

Rozdział powyższy zawiera większość stwierdzeń właściwych, wynikających z przeprowadzonych badań. Część z nich, jest nie zawsze w pełni udowodniona przez Autora. Używane w tym rozdziale stwierdzenia (wybrane): „istnieje duży potencjał możliwości”, „związek (ujemny) pomiędzy ilością drewna przeznaczonego na potrzeby własne a odległość od Radomia nie jest regułą”, z jednej strony, podkreślają głębokie rozumienie Autora koniczności i pomysłów na odwrócenie tych sytuacji, ale w przypadku niniejszej pracy - jest zbędne.

Autor uzyskał, w znacznej części dobrze udokumentowane wyniki i powinien je we wnioskach zamieścić.

Zbytnią ostrożność Autora w formułowaniu wniosków, w tym ważnym rozdziale rozprawy, a przede wszystkim – pominięcie rzeczywistych, nowych wyników znajdujących się w niniejszej pracy powodują, że niniejszy rozdział w rozprawie doktorskiej, podczas przygotowywania publikacji naukowej powinien być – przeredagowany.

Wniosek końcowy

Stwierdzam, że przedłożona do recenzji praca doktorska p. mgr inż. Stefana Traczyka pt.: „Uwarunkowania użytkowania w lasach prywatnych na przykładzie powiatu radomskiego”, odpowiada warunkom stawianym rozprawie doktorskiej w odpowiedniej „Ustawie o tytule naukowym i stopniach naukowych” i przedkładam

wniosek o dopuszczenie p. mgr inż. Stefana Traczyka do publicznej obrony przed Radą Wydziału Leśnego SGGW w Warszawie.



Piotr Paschalis-Jakubowicz